

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Розглянуто методичні підходи до формування інноваційної стратегії подальшого розвитку промислового підприємства, а також досліджено основні проблемні аспекти впровадження сучасних досягнень науково-технічного прогресу у діяльність вітчизняних товаровиробників.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, конкурентоздатність, науково-технічна інфраструктура.

A. M. TKACHENKO, A. M. VAKULICH
Zaporizhian State Engineering Academy

PROVIDING OF INNOVATION DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract – Study of the conditions and approaches to improve and enhance innovation in industry.

The article considers the methodological approaches to innovation strategy for further development of industrial enterprises, as well as the main problem studied aspects of the modern scientific and technological progress in the activities of domestic producers. To provide innovative development companies need to improve: 1) information management; 2) scientific and technical support; 3) financial support.

Key words: innovation, competitiveness, scientific and technical infrastructure.

Постановка проблеми. У сучасному складному для України періоді становлення та закріплення ринкових відносин вкрай важливим є збереження промислового комплексу, його структурне перетворення та забезпечення подальшого науково-технічного розвитку, що дасть можливість перейти від економіки з виробництвом переважно низьких технологічних рівнів до створення і використання технологій вищих технологічних рівнів.

Хоча Україна й має масштабний природний, промисловий, технологічний та науковий потенціал, проте її конкурентні переваги ще недостатньо використовуються. Це виявляється в низькій конкурентоспроможності вітчизняних товарів, особливо наукомістких виробів з високою доданою вартістю. Резерви зростання світових ринків значною мірою вичерпані, отож місце України в майбутньому залежатиме передусім від того, наскільки ефективно розв'язуватиметься у найближчі роки питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на основі інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування й управління інноваціями на підприємстві складні й багатогранні. Дослідженням цього питання займалися С.М. Ілляшенко [1], який висвітлив теоретико-методологічні та методичні проблеми управління інноваційним розвитком промислових підприємств; І.М. Карапейчик [2], який описав методичні аспекти проблеми вибору вимірників інноваційного потенціалу підприємств; Т.С. Максимова, О.В. Філімонова, К.В. Лиштван [3], що розглянули визначення сутності, загальних принципів формування складу елементів інноваційної політики підприємства; С.А. Матюх [4] – узагальнив методичні підходи до формування стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства на основі аналізу стану зовнішнього та внутрішнього середовища. Але низка питань забезпечення розвитку інноваційної діяльності вимагають уточнення і додаткових досліджень.

Метою роботи є дослідження умов та підходів до вдосконалення та активізації інноваційної діяльності на промислових підприємствах.

Основний матеріал дослідження. Згідно з Законом України “Про інноваційну діяльність”, інновації – це новостворені та вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг; це складна динамічна система взаємодії різних методів, чинників і органів управління, об'єктом докладання зусиль яких є:

- наукові дослідження, створення нових видів продукції, вдосконалення обладнання і предметів праці, технологічних процесів та форм організації виробництва на основі новітніх досягнень науки й передового досвіду;
- планування, фінансування і координація науково-технічного прогресу;
- вдосконалення економічних важелів і стимулів;
- розробка заходів з регулювання комплексу взаємозумовлених дій, спрямованих на прискорення інтенсивного розвитку інноваційної діяльності й підвищення її соціально-економічної ефективності [5, с. 47].

Важливою складовою інноваційного розвитку промислових підприємств є визначення цілей, які б забезпечували максимізацію соціально-економічного ефекту при мінімізації термінів його досягнення в

умовах обмеженості ресурсів. Нормативною базою вирішення цього завдання є Закони України “Про інноваційну діяльність” та “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, у яких наведено правові, фінансові й організаційні засади їх формування та реалізації у середньостроковому періоді та інші економічно і соціально обґрунтовані та законодавчо визнані напрями інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній, конкурентоспроможній, екологічній продукції, високоякісних послугах та збільшенні їх експортного потенціалу.

Формуючи стратегію інноваційного розвитку, сучасному підприємству доцільно використовувати комплексний підхід на основі двох складових: 1) ринкової складової, яка передбачає всебічний аналіз зовнішнього середовища підприємства та врахування макрофакторів; 2) ресурсної складової, яка головний фактор успіху вбачає в ефективному використанні ресурсів підприємства і передбачає оцінку його сильних та слабких внутрішніх сторін [4, с. 208]. Із зазначеного випливає, що ефективне поєднання інтелектуальних і матеріальних ресурсів дозволяє зберегти чи розвинути конкурентні переваги на цільових ринках, а відповідно впливає на результативність господарської та фінансової діяльності.

Ринкова складова орієнтує підприємство на розроблення нових продуктивних інновацій тоді, як ресурсна складова орієнтує підприємство на пошук нових технологій виробництва та пошук альтернативних джерел сировини, матеріалів та енергії. Ефективним є їх раціональне поєднання, яке забезпечить підприємству інноваційний шлях розвитку та досягнення конкурентних переваг.

Економічне зростання держав у ХХІ ст. забезпечується провідною роллю науково-технічного прогресу та інтелектуалізацією основних складових виробництва в усіх сферах економіки та головним чином у промисловості. Частка нових або вдосконалених технологій, продукції, обладнання, в які вкладено нові знання, в розвинених країнах становить від 70 до 85 % приросту ВВП [5, с. 16].

Важливою складовою інноваційної діяльності є праця висококваліфікованих технологів, конструкторів, маркетологів, економістів, фінансистів, які виконують специфічні функції з технологічного проектування та конструювання новачків, забезпечення фінансами науково-дослідних і проектно-пошукових робіт, калькулювання витрат ресурсів, цінового проектування, просування на ринок (у разі інновації – товару) тощо. Усі ці працівники є суб'єктами інноваційної діяльності у вузькому значенні (стосовно окремого підприємства). Однак лише частина з них бере на себе відповідальність за прийняття рішення щодо практичного застосування інновацій на підприємстві. Такі рішення, як правило, є ризиковими і приймаються здебільшого вищим керівництвом підприємства або його власником. Якщо вони часто ініціюють залучення інновацій, то їх називають інноваторами [6, с. 12–13].

У світовій та українській практиці найбільшу кількість інновацій та заснованих на них об'єктів інтелектуальної власності, генерують наймані працівники під час роботи. Так, майже 90 % винаходів, промислових зразків і корисних моделей у світі створюються найманими інноваторами, в Україні – понад 70 % [7, с. 175]. Саме інноватори забезпечують можливість досягнення певних параметрів інноваційного розвитку та є основною рушійною силою інноваційного розвитку. Якщо не створити умови і механізми всебічного і постійного використання потенціалу найманих інноваторів, неможливо буде побудувати ефективну національну інноваційну систему та забезпечити високу конкурентоспроможність промислового потенціалу не тільки в стратегічній, а навіть у тактичній перспективі.

Інноваційна діяльність повинна стимулюватись не лише на державному та галузевому рівні, а й на рівні окремих підприємств, на яких можливості реалізації потенціалу найманих інноваторів визначаються якістю організації науково-інноваційних структур.

Необхідно також зважати на те, що економіка знань, до якої прагне Україна, вибудовується на основі творчої інтелектуальної діяльності працівника чи групи працівників окремих підприємств. Тому для становлення такої економіки слід створити ефективні механізми управління результатами їх творчої діяльності. Фактично базис економіки знань створює творча діяльність найманих інноваторів, від результативності та кількості яких переважною мірою залежить конкурентоспроможність у постіндустріальну епоху [7, с. 176]. Інтенсивний потік ідей (та інновацій, які згодом втілюють ці ідеї), що генерується найманими інноваторами, стає одним з основних конкурентних ресурсів у сучасних умовах, а тому від уміння використовувати цей ресурс на макро- та мікрорівні залежать перспективи як національного господарства в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання. Тому реформування науково-інноваційних структур підприємств має спрямовуватися на: всебічну активізацію творчої ініціативи співробітників; формування цільного та інтенсивного потоку ідей та заснованих на них інновацій; впровадження найкращих інновацій у господарську діяльність і отримання за рахунок цього конкретних конкурентних переваг [7, с. 176].

Варто зупинитися на системі державного захисту об'єктів інтелектуальної власності, що сьогодні також потребує реформації. Було б доцільно розповсюдити систему захисту об'єктів інтелектуальної власності на мікрорівень – рівень підприємств. Для цього необхідно створити патентно-ліцензійні підрозділи на промислових підприємствах, які б творили промислово політику виробника в умовах ринкових відносин шляхом проведення патентних досліджень та гнучкої політики захисту нових розробок.

Вирішивши перевести економіку України з індустріального шляху розвитку на інноваційний, необхідно використати здобутки цивілізації в частині організації інноваційної діяльності. Все починається зі створення сприятливих умов для розвитку інноваційної справи, без цього прогрес малоімовірний. Також важливим є створення розвинутої інфраструктури, без якої інноваційна справа існувати не може.

У розвинутих країнах невід'ємним є правило проведення маркетингових прогнозних передбачень і системних технологічних передбачень – форсайтних досліджень щодо інноваційної діяльності на 5–10 років, хоча і цього замало. В Україні первинний елемент інноваційної діяльності повністю відсутній.

Наступною проблемою інноваційного розвитку є практично відсутній інформаційний супровід з науково-технічних досягнень на промислових підприємствах. Інформація з різних наукових центрів надрукована у різних наукових журналах і публікується з великим запізненням, що заважає швидкому використанню або прийняттю управлінського рішення про використання останніх досягнень науки і техніки. Тобто в Україні не налагоджена інформаційна діяльність з науково-технічних пропозицій навіть всередині країни. Тому першими елементами інноваційної інфраструктури мають стати інформаційні структури – маркетингові науково-прогнозні компанії й інноваційно-інформаційні центри, які зможуть функціонувати на базі промислових підприємств [8, с. 188]. Також існує питання інформаційного забезпечення: Україна має велику кількість науково-технічних рішень, про які обізнане обмежене коло осіб. З виведенням їх на загальне користування (через системи електронного зв'язку) можна отримати значний інвестиційний потенціал для використання в інноваційних проектах. На шляху інформаційного забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств важливим є створення науково-проектних структур з міжгалузевого застосування науково-проектних розробок.

Суттєвою перешкодою на шляху інноваційного розвитку промислових підприємств залишається індустріальний тип виробництва і науково-технічний комплекс, створений під його вимоги [8, с. 189]. Технології, які зараз існують в Україні, не сприймають сучасних науково-технічних розробок на промислових підприємствах, а це означає, що на сьогодні необхідна широка модернізація сфер виробництва товарів і послуг на цих підприємствах.

Таким чином, створення галузевих і регіональних інноваційних компаній (підприємств), компаній, які здатні розробляти і впроваджувати інноваційні проекти, а не слугувати додатковою структурою у розрізних інноваційних пропозицій, що виникають спонтанно, здатне вирішити це питання.

Підводячи підсумки щодо активізації інноваційної діяльності на промислових підприємствах, необхідно наголосити на таких пропозиціях відносно її вдосконалення:

1. Удосконалення інформаційного забезпечення:

- створення регіональних центрів інноваційного розвитку, де буде досліджуватись інформаційна база для визначення показників важливості напрямів фундаментальних досліджень та інноваційних проектів;
- розробка інформаційного сайту таких регіональних центрів розвитку, де будуть сформовані централізовані обласні системи автоматизованого пошуку, збору, накопичення, аналітичної обробки, надання інформації у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку;
- створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;
- розробка плану заходів із започаткування роботи маркетингових компаній (підприємств) з прогнозного аналізу ринків інноваційних товарів на замовлення ініціаторів (суб'єктів інноваційної діяльності) конкурентоспроможних інноваційних пропозицій [8, с. 190];

2. Удосконалення наукового та науково-технічного забезпечення та інфраструктури:

- розвиток та підтримка системи української освіти (закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту);
- вдосконалення законодавства про авторське право, патентних відносин;
- перетворення міст з високим науково-технологічним та інтелектуальним потенціалом на регіональні осередки інноваційного зростання – технополіси;
- подальший розвиток техноцентрів з розробки і впровадження інновацій [8, с. 191];
- здійснення державного регулювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні;

3. Удосконалення фінансового забезпечення:

- створення та розвиток Державного банку розвитку;
- введення на прикладі багатьох розвинених країн (Японія, США, Канада, Бельгія і т.д.) дослідницького податкового кредиту, тобто зменшення суми нарахованого податку на прибуток, що надається суб'єкту господарювання в обсязі, що дорівнює встановленому відсотку від обсягу витрат суб'єкта господарювання на НДДКР у поточному році, який не перевищує встановленого відсотка річного прибутку [9, с. 127–128];
- відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту;
- компенсація банківського процента повністю чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни;
- створення позабюджетних та венчурних фондів з впровадження інноваційних проектів, а також створення механізму страхування венчурних інвестицій.

Важливим напрямом перспективного розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств є комерціалізація науково-технічної сфери на основі ринкових механізмів. З цією метою слід здійснити заходи

щодо об'єднання промислового, банківського та торговельного капіталу у потужні структури, здатні фінансувати науку та високотехнологічні конкурентоспроможні товари і послуги.

Висновок. Для забезпечення інноваційного розвитку підприємств необхідно вдосконалити:

– інформаційне забезпечення, створивши регіональні центри інноваційного розвитку, де буде досліджуватись інформаційна база для визначення показників важливості інноваційних проектів, а також створивши державну інформаційну інфраструктуру, розширивши доступ до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек;

– наукове та науково-технічне забезпечення шляхом розвитку та підтримки системи української освіти, перетворення міст з високим науково-технологічним та інтелектуальним потенціалом на регіональні осередки інноваційного зростання – технополіси;

– фінансове забезпечення за рахунок створення державного банку розвитку, впровадження значних податкових пільг для інноваційних проектів.

Зазначені удосконалення створять сприятливі умови для формування ефективної інноваційної політики підприємства. Роль інноваційної політики в процесах підвищення конкурентоспроможності підприємств формує перспективу подальших досліджень.

Література

1. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком промислових підприємств : монографія / С. М. Ілляшенко, О. А. Біловодська. – Суми : Університетська книга, 2010. – 281 с.
2. Карапейчик І. М. Підхід до вимірювання інноваційного потенціалу промислових підприємств / І. М. Карапейчик // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 5 (107). – С. 101–110.
3. Максимова Т. С. Формування інноваційної політики на підприємстві / Т. С. Максимова, О. В. Філімонова, К. В. Лиштван // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 2 (20). – С. 181–183.
4. Матюх С. А. Формування стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства / С. А. Матюх // Вісн. Хмельниц. нац. університету. – 2010. – № 2 – С. 206–209.
5. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
6. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посібник / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Академія, 2005. – 400 с.
7. Кіндзерський Ю. В. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Ю. В. Кіндзерський ; відпов. ред. Ю. В. Кіндзерський. – К. : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.
8. Ілляшенко А. Х. Інноваційна діяльність промислових підприємств / А. Х. Ілляшенко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 1. – С. 188–192.
9. Кобушко І. М. Шляхи покращення фінансування інноваційного розвитку в Україні з використанням міжнародного досвіду / І. М. Кобушко, Е. І. Гусейнова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 2. – С. 124–130.

References

1. Illiashenko S. M. Upravlinnia innovatsiinym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv : monohrafiia / S. M. Illiashenko, O. A. Bilovodska. – Sumy : Universytetska knyha, 2010. – 281 s.
2. Karapeichyk I. M. Pidkhid do vymiriuvannia innovatsiinoho potentsialu promyslovykh pidpriemstv / I. M. Karapeichyk // Aktualni problemy ekonomiky. – 2010. – № 5 (107) – S. 101–110.
3. Maksymova T. S. Formuvannia innovatsiinoi polityky na pidpriemstvi / T. S. Maksymova, O. V. Filimonova, K. V. Lyshtvan // Ekonomichnyi visnyk Donbasu. – 2010. – # 2 (20). – S. 181–183.
4. Matiukh S. A. Formuvannia stratehii innovatsiinoho rozvytku promysloвого pidpriemstva / S. A. Matiukh // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. – 2010. – # 2 – S. 206–209.
5. Fedulova L. I. Innovatsiina ekonomika : pidruchnyk / L. I. Fedulova. – K. : Lybid, 2006. – 480 s.
6. Yokhna M. A. Ekonomika i orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti : navchalnyi posibnyk / M. A. Yokhna, V. V. Stadnyk. – K. : Akademiia, 2005. – 400 s.
7. Kindzerskyi Yu. V. Promyslovyi potentsial Ukrainy: problemy ta perspektyvy strukturno-innovatsiinnykh transformatsii / Yu. V. Kindzerskyi ; vidpov. red. Yu. V. Kindzerskyi. – K. : In-t ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy, 2007. – 408 s.
8. Iliashenko A. Kh. Innovatsiina diialnist promyslovykh pidpriemstv / A. Kh. Iliashenko // Derzhava ta rehiony. Serii: Ekonomika ta pidpriemnytstvo. – 2012. – # 1. – S. 188–192.
9. Kobushko I. M. Shliakhy pokrashchennia finansuvannia innovatsiinoho rozvytku v Ukraini z vykorystanniam mizhnarodnogo dosvidu / I. M. Kobushko, E. I. Huseinova // Marketynh i menedzhment innovatsii. – 2011. – # 2. – S. 124–130.

Надіслана/Written: 21.04.2013 р.

Надійшла/Received: 25.04.2013

Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов